Barkskeppet *Triton* – En tavla berättar

Rolf E. Johansson

Vi har i vår ägo en inramad tavla föreställandes ett skeppsbrott. Det är ingen målning utan någon form av tryck. Jag har sedan barnsben fascinerats av denna tavla som hängde på väggen hos min mormor i Kyrkesund på Tjörn.

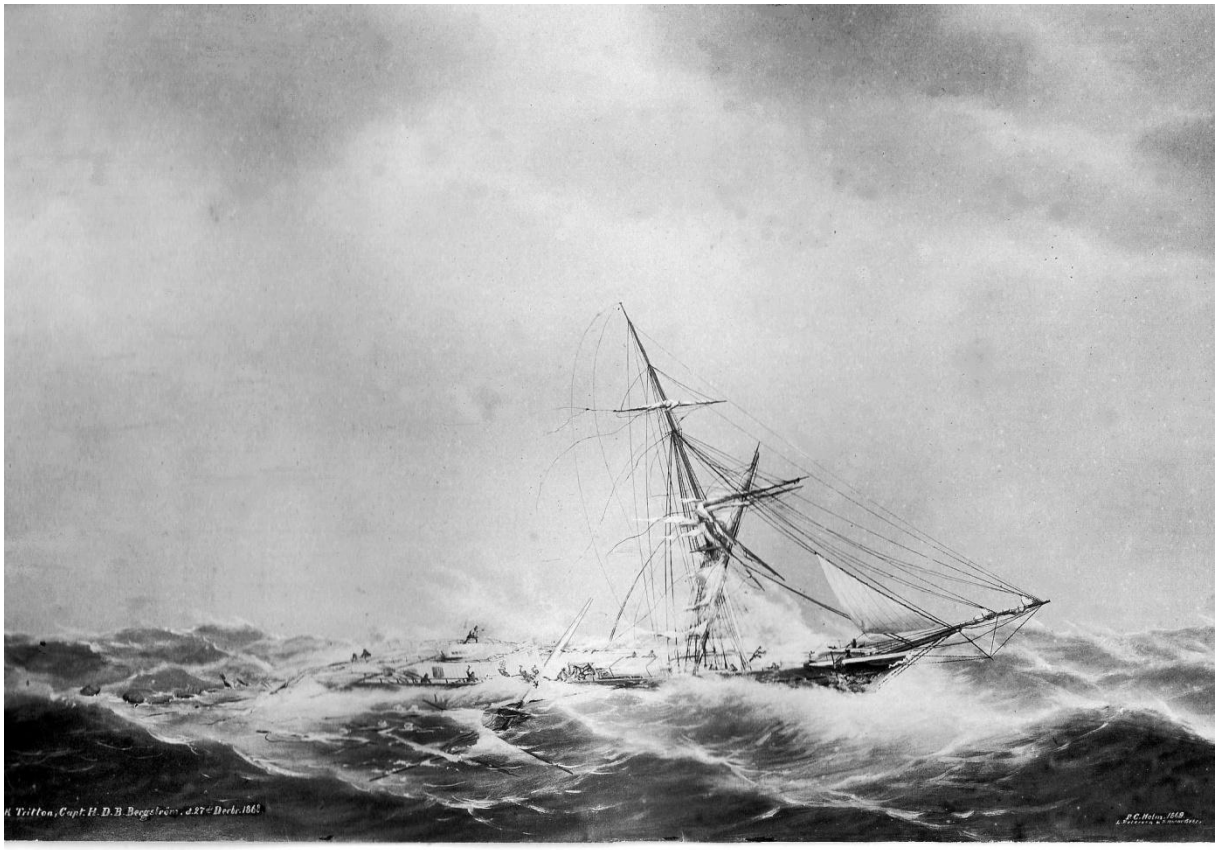

Längst ner på trycket finns lite text som ger en viss vägledning:

- Barck Tritton, Capt H.D.B. Bergström, d 27 december 1868
- P.C. Holm 1869, L. Petersen & P. Holm Gebr

Nyligen beslöt jag mig för att ta reda på mer om fartyget och händelsen på tavlan och efter några inledande tips från båtologer på Facebook lyckades jag ”rulla” upp hela historien.

 © Länspumpen 2020

Vad visar tavlan?

Tavlan visar barkskeppet *Triton* under befäl av kapten H.D.B. Bergström i full storm i Engelska kanalen den 27 december 1868. Fartyget var på väg till Amsterdam från Samarang i dåvarande Nederländska Ostindien.

Enligt engelska tidningar drog under julveckan 1868 den ena stormen efter den andra fram över de brittiska öarna och söndagen den 27 december kulminerade ovädret med stormvindar, åskväder och hagelstormar med upp till centimeterstora hagelkorn.

I stormen blev *Triton* svårt ramponerad och förlorade både stor- och mesanmasterna. Det fanns ingen möjlighet att manövrera fartyget in till Amsterdam utan segel på alla master. Troligen var vinden sydvästlig eller västlig och enda möjligheten att rädda fartyg och besättning var att följa med vind och sjö. Tack vare det lilla förseglet, som man kan se på tavlan, lyckades man förhindra att skeppet lade sig tvärs vågorna och kantrade. Den 30 december rapporterade lotsarna i Cuxhaven att *Triton* kvällen innan anlänt till Elbes mynning i skadat tillstånd och nu var på väg upp till Hamburg.

Det finns inga uppgifter om att *Triton* skulle ha bärgats, utan troligen klarade hon sig ända in till Hamburg för egen kraft. Kanske avtog vinden så att man kunde sätta fler försegel. Inga uppgifter förekommer heller om att någon skulle ha skadats eller omkommit.

Den 1 januari 1869 rapporteras *Triton* som anländ till Hamburg. I Lloyds rapport står ”with loss of main and mizzen mast”.

Vem är konstnären?

Tavlan är målad av Peter Christian Holm (1823–1888) . Han var hemmahörande i Altona utanför Hamburg och målade förmodligen tavlan baserad på kapten Bergströms berättelse. Peter Christian Holm samarbetade ofta med sin halvbror Lorentz Peterson (1803–1870), därav ”bolagsnamnet” L. Petersen & P. Holm Gebr. Senare samarbetade han även med sin brorson Heinrich Petersen (1834–1916)

Alla tre var välkända och välrenommerade målare av fartygsporträtt.

Vad vet vi om fartyget?

Barkskeppet *Triton* byggdes på södra varvet i Gävle och sjösättningen skedde lördagen den 19 augusti 1854. Aftonbladet rapporterade den 24 aug:

Förl. lördags middag gick av stapeln härledes ett det vackraste, solidaste och fördelaktigast ordnade skepp, som här byggts, nemligen klipperskeppet Triton om ca 200 läster, tillhörigt hr grosshandl. H. Göransson. Fartyget, bygdt på södra varfvet efter hr grosshandl. och skeppsbyggmästaren P. Elfstrands konstruktion och under hans öfverinseende, har de vackraste former man kan tönka sig och är en heder för konstruktören och för orten, hvarifrån det utgår; det var därföre en riktig folkhögtid då det gick i vattnet, prunkande i en rik skrud av en mängd flaggor…

Fartyget var byggt av furu på kravell, kopparförhydd med måtten: Längd 130,40 fot, bredd 30,95 fot och djup 14,20 fot. Dräktigheten uppmättes till 215 svåra läster.

 © Länspumpen 2020

Pehr Elfstrand och Herman Göransson ingick i samma släkt och var på olika sätt inblandade i släktens handelshus Daniel Elfstrand & Co i Gävle. Troligen representerade Herman Göransson handelshuset i sin redareroll.

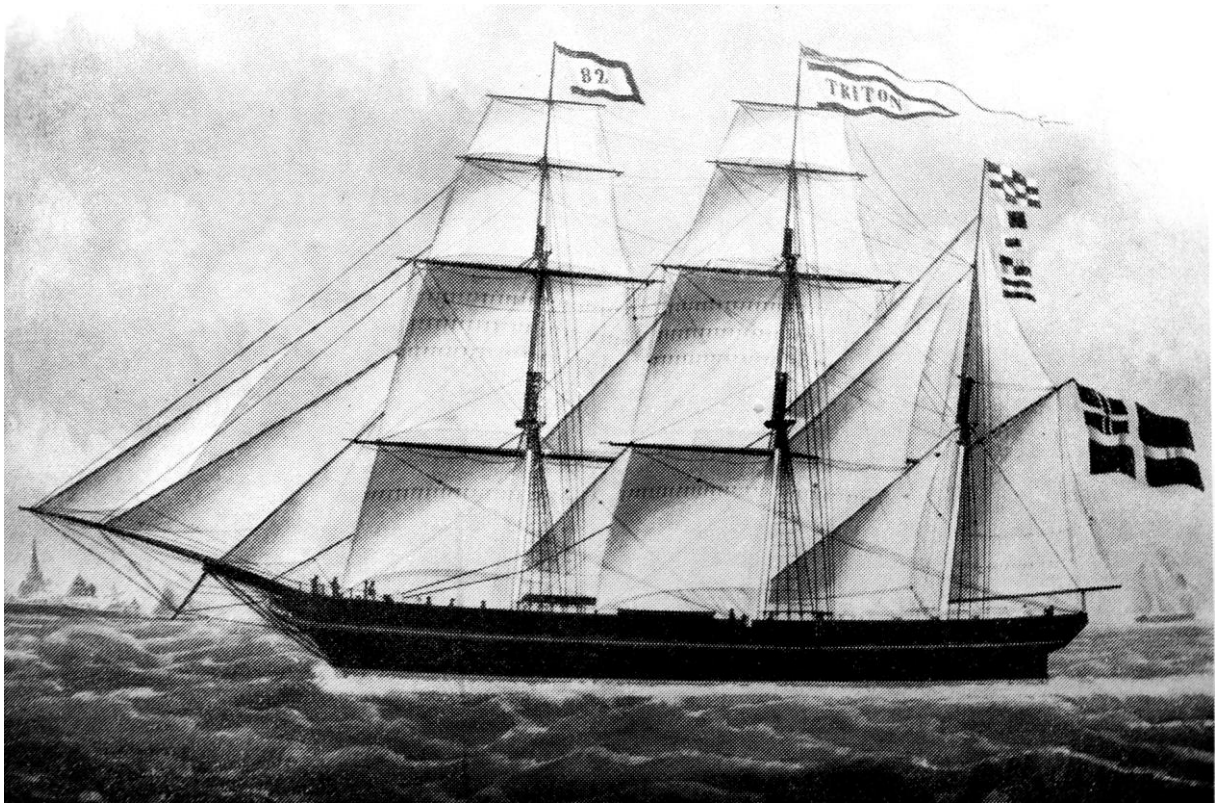

Barkskeppet Triton. Glasmålning. Länsmuseet Gävleborgs fotosamling.

Sjökapten Robert Thure Örling fick ansvaret för det nybyggda fartyget och förde befälet fram till 1859 då Johan Martin Kraeft tog över.

Första resan anträddes i oktober 1854 med last av bräder till Rio de Janeiro. Öresund passerades den 2 november och den 1 januari 1855 var man framme i Rio efter en resa på 63 dygn. Typiska destinationer blev sedan t.ex. Pernambuco, Valparaiso, Callao, Melbourne, Batavia, Table Bay med periodvisa besök i europeiska och även svenska hamnar.

Fartyget var känt som en ”snällseglare” vilket naturligtvis även klipperformen bidrog till. En remarkabel resa gjordes 1856 då *Triton* tog sig från Callao på Sydamerikas västkust till Antwerpen på 84 dagar. Normal seglingstid för denna sträcka vid den här tiden var 100–140 dagar.

I den finanskris som svepte över världen 1857 och också fick återverkningar på svenska handelshus sattes Daniel Elfstrand & Co i konkurs. Rederiverksamheten avvecklades gradvis och i början av 1860-talet övertogs *Triton* av det göteborgska handelshuset J. G. Grönvall & Co.

Efter försäljningen fortsatte Johan Martin Kraeft som skeppare fram till 1864 då H.D.B. Bergström tog över. Fartyget fortsatte på samma trader som tidigare.

 © Länspumpen 2020

Tritons sista resa under svensk flagg 1868

Triton tillhörde fortfarande J.G. Grönvall & Co som vid den här tiden redade sju barkskepp, fyra briggar och två skonerter. Nytt mätningsförfarande hade införts 1863 och nu mätte *Triton* 124 nyläster.

Triton hade anlänt till Göteborg från London strax före nyår 1867–68 under befäl av sjökapten H.D.B. Bergström. Den 3 januari 1868 avmönstrades besättningen på 14 man.

Efter lossning i Göteborg förhalades hon till Fotösund för vinteruppläggning. På grund av svårt isläge blev hon liggande där hela februari. Så småningom förhalades hon in till Göteborg för lastning. Där lastade hon 399 tolfter plankor och battens (klenare typ av plank) för L.G. Bratt & Co, 480 ctr. (ca 20 ton) stål för J.G. Grönvall och 4 320 ctr. (ca 185 ton) stångjärn för Sv. Renström & Co.

Den 2 mars 1868 mönstrades ny besättning:

Kapten, Hilmer Dan. Bernh. Bergström, 44 år, gift, bosatt i Göteborg.
Styrman, Adolf Magnusson, 37 år, gift, bosatt i Majorna.
2.styrman, Gustaf Albert Westberg, 26 år, ogift, bosatt i Majorna.
Timmerman, Adolf Fredrik Henriksson, 28 år, ogift, bosatt i Majorna.
Båtsman, Sven Ferdinand Norberg, 38 år, gift, bosatt i Majorna.
Matros, Carl Edvard Hassel, 28 år, ogift, bosatt i Majorna.
Matros, Johan Christian Kullborg, 27 år, ogift, bosatt i Göteborg.
Matros, Nils Magnus Nyberg, 29 år, ogift, bosatt i Stockholm.
Matros, Thure Wilhelm Möllerström, 20 år, bosatt i Göteborg.
Lättmatros, Alfred Rudolf Andersson, 20 år,bosatt i Göteborg.
Jungman, Johan Leonard Lagborg, 19 år, bosatt i Uddevalla.
Jungman, Johan August Forsberg, 21 år, ogift, bosatt i Majorna.
Jungman, Johan Ludvig Leopold Andersson, 19 år, bosatt i Göteborg.
Jungman, Carl Josef Lindberg, 20 år, bosatt i Wenersborg.
Jungman, Carl Gustaf Viktor Jönsson, 17 år, bosatt i Forslöf.
Kock, Johannes Carlsson, 27 år, ogift, bosatt i Askim.

Allt som allt 16 man. De flesta var kvar från förra resan, endast styrman, timmerman och fyra jungmän var nypåmönstrade.

I dagstidningarnas Sjöfartsunderrättelser kan man följa *Tritons* resa.

Den 27 mars	Lämnade Göteborg med första destination Reunion, en ö i Indiska oceanen öster om Madagaskar
Den 6 april	Passerade i höjd med Dartmouth i Engelska kanalen
Den 22 juni	Anlände till Reunion
Den 10 juli	Lämnade Reunion med destination Batavia (Jakarta)
Den 5 augusti	Passerade Anjer i Sundasundet
Den 8 augusti	Anlände till Batavia (Jakarta) efter en resa på 135 dagar från Göteborg med avbrott på 19 dagar i Reunion

 © Länspumpen 2020

Vid inklareringen i Batavia (Jakarta) angavs *Tritons* last till 400 fat mjöl och 8 004 stänger järn. Troligen hade trälasten från Göteborg lossats på Reunion och de 400 faten mjöl inlastats där.

I Batavia (Jakarta) lossade man och lastade fram till den 5 september då man avgick till Semarang för att komplettera lasten. Man återkom till Batavia (Jakarta) den 16 september för utklarering m.m.

Totalt lastades i dessa två hamnar 205 ton socker, 235 ton kaffe, 30 ton tenn och 8 ton rotting dvs. totalt 478 ton. Dräktigheten på 124 nyläster medgav en övre viktgräns på ca 530 ton så *Triton* var med andra ord ganska fullastad då hon gav sig iväg.

Den 16 september	Lämnade Batavia (Jakarta)
Den 17 september	Passerade Anjer i Sundasundet
Den 10 november	Ankom S:t Helena, troligen för att proviantera. Fortsatte dagen därpå.
Den 30 december	Passerade Cuxhaven på väg upp till Hamburg
Den 31 december	Anlände till Hamburg med förlust av stor- och mesanmast efter en resa på 105 dagar.

Epilog

I Hamburg lossades lasten under januari och det som inte var skadat transporterades sedan med ångbåten *Stoomvaart* till Amsterdam för assuradörens räkning.

Efter inspektion av skadorna såldes fartyget på auktion.

GHT 69-03-22

— **Fartygsförsäljningar.** Vid i Hamburg förrättad auktion å här hemmahörande skeppet „Triton“ om 127 nylästers drägtighet, hvilket fartyg i haveritillstånd inkommit till nämnde plats, inropades detsamma af firman *Ch. G. Gabel* för 6,000 Mark B:co.

I flera dagstidningar under juli 1869 kunde man läsa följande:

” Hedersskänk: Från Göteborg skrifves i Lördags: Kaptenen H.D.B.Bergström, numera befälhafware å nybyggda skeppet JAVA, har, för wisad rådighet, då han i December månad förlidet år införde i haweri warande Göteborgsskeppet TRITON , i hvilket han då var befälhafware, till Hamburg, sistl. Onsdag af Sjöförsäkringsbolaget Neptunus och Stockholms Sjöförsäkringsbolag fått emottaga en hedersskänk, bestående af en större, wäl arbetad kaffekanna af silfwer. Kapten Bergström har förut av samma anledning af Sjöförsäkringsbolaget Gauthiod fått emottaga en hedersskänk af 300 rdr.”

Kommentar

Informationen om *Tritons* tidigare liv, hemmahörande i Gävle, kommer från Bo Jershed.

 © Länspumpen 2020